

Baltasar Porcel

Visat núm. 11
(abril 2011)

La major part dels cursos d'escriptura creativa de les universitats assumeixen la premissa que la bona escriptura creativa és la que es practica actualment o la que s'ha estat practicant durant els darrers anys. Els alumnes d'aquests cursos no han de conèixer ni dominar la literatura escrita en altres llengües que no siguin la seva. Aquesta tendència té resultats força provincians. El gran repte per a un futur escriptor és aprendre a imitar l'estil i l'esperit moral de grans autors traduint la seva obra, la qual, inevitablement, esdevindrà un element clau per al desenvolupament de l'habilitat i l'estil narratiu propis.

El fet que l'obra de Baltasar Porcel es publicués originàriament en català no significa que la seva concepció i naixement també fos en llengua catalana. Des de bon principi, Porcel va escriure sempre tant en català com en espanyol i, de fet, se'l considera un escriptor bilingüe. De ben segur, devia tenir present que escrivint en espanyol arribaria a un públic molt més ampli.

La versió catalana de *Cavalls cap a la fosca* va aparèixer per primera vegada al desembre de 1975. Tanmateix, durant el període comprès entre gener de 1973 i juny de 1975, divuit dels trenta-sis capítols ja s'havien publicat en espanyol i en forma d'articles a *La Vanguardia*. Més endavant, entre abril de 1976 i març de 1977, van aparèixer a aquest mateix diari tres capítols més. La versió espanyola del llibre, titulada *Caballos hacia la noche*, es va publicar al febrer de 1977, i la traducció la va fer el mateix Baltasar Porcel. Així, doncs, el «procés de traducció» de Porcel és especial, ja que va consistir a transferir lliurement d'un sistema lingüístic a un altre les energies primàries i subconscients que radiquen a les arrels de la pròpia escriptura creativa.

El traductor a l'anglès capaç d'entendre l'obra de Porcel en les dues versions «originals» té l'obligació de cercar i assimilar tots els elements rellevants per tal de «posar-se sota la pell de Porcel» i, així, viure i abocar a la versió anglesa els trets estètics, lírics i estilístics dels originals. Després de molts esforços i d'una acurada anàlisi dels textos, vaig poder reproduir aquestes equivalències en anglès fins al punt que *Publishers' Weekly*, que només recomana vint-i-cinc dels milers de publicacions que hi ha cada any, va declarar que *Horses into the Night* era una obra «d'excel·lència literària, original i molt imaginativa, i amb una traducció modèlica». També va estar seleccionada com una de les vuit millors traduccions de 1995 pel crític literari de la revista *San Francisco Review of Books*.

Proust definia la tasca del traductor com l'art de dotar el text de vida pròpia. En el seu llibre *A la recerca del temps perdut*, afirma que la tasca del traductor és la mateixa que la de l'escriptor original. La creativitat inherent a una traducció fidel equival a l'acte de *traduir* la memòria en paraules. L'originalitat d'un llibre únic no s'ha d'inventar, sinó que ja està latent en la memòria de

l'artista. I és precisament d'aquesta font (de la memòria), d'on sorgeixen les obres de Baltasar Porcel. L'essència fonamental de qualsevol llibre és una imatge fosca, preciosa i gairebé oblidada que ronda pel subconscient del seu creador. Quan vaig preguntar a Porcel si els llocs i els noms dels seus protagonistes eren reals, em va dir: «No, m'ho invento tot».

Cavalls cap a la fosca fa viatjar el lector per tres nivells temàtics, tots ells narrats des de la perspectiva del narrador protagonista: 1) la recerca de les seves arrels familiars a Andratx; 2) la recerca del seu pare, que va desaparèixer de la seva vida durant la Guerra Civil i mai no va tornar a aparèixer de manera directa; 3) la recerca d'una identitat validada, que acaba descobrint en la vitalitat del present.

L'*alter ego* de Porcel a la novel·la no té nom de pila, i només hi trobem al·lusions al seu cognom en alguna ocasió, indicatiu de la crisi d'identitat subjacent al personatge. La similitud entre els cognoms de l'autor i del personatge, Porcel i Vadell, és significant; la recerca del passat fugaç i efímer, que el protagonista acaba descobrint en els documents del jutjat, en les cartes familiars i en les històries del seu oncle, del capellà del poble i de la seva àvia, no és només la recerca del personatge, sinó també la de l'autor. El passat significa per a ell putrefacció i decadència, i en enfrontar-s'hi el seu estat psicològic present comença a desintegrar-se. Aquest és el moment crític de presa de consciència del protagonista, i potser un missatge per al lector, que observarà que la novel·la comença i acaba en present.

Baltasar Porcel ens mostra la naturalesa efímera de la realitat que coneixem, l'intent de la ment d'ordenar, estructurar i dotar de significat el caos universal. Fins que no siguem capaços de reconèixer la condició humana tal com és —dèbil, fràgil, violenta, poruga, tendra, perversa i afectuosa alhora— no podrem concebre la seva naturalesa existencial. A *Cavalls cap a la fosca*, Porcel inicia l'exposició de la seva concepció de les qualitats morals i amorals del bé, una exposició que conclou en una novel·la posterior, *Els dies immortals*, publicada l'any 1984.

La prosa de Baltasar Porcel inclou molts passatges lírics. La seva habilitat de descriure el que veu i sent en la realitat és admirable, sobretot pel gran poder evocatiu i per la riquesa metafòrica que trobem en l'obra. Els paisatges que descriu sovint són poemes en prosa on situa els seus personatges. La lluna, el mar i els ametllers en flor són alguns dels seus motius recurrents. Per tal d'emfatitzar el pes d'un motiu, de vegades farceix les frases d'adjectius. Sovint allarga les frases amb oracions subordinades que va encadenant i, consegüentment, alenteix el ritme narratiu. Quan vol agilitzar el ritme o bé afegir una coda a una escena, emprava oracions simples i curtes. Se serveix amb freqüència de l'el·lipsi per indicar la transició d'un pensament a un altre, o d'un període temporal a un altre.

A través d'aquests recursos estilístics i molts d'altres, Baltasar Porcel infon qualitats mítiques i immortals al seu poble natal, Andratx. La imatgeria visual que ofereix *Cavalls cap a la fosca* cobreix l'ampli espectre que va des de la pastoral musical a la violenta, i perdura en la imaginació del lector fins i tot anys després d'haver llegit el llibre.

Vladimir Nabokov rebutjava la prosa fluïda i buscava a propòsit «un estil mancat d'elegància, sec i fins i tot avorrit, ple de redundàncies i banalitats». Admetia que les seves exigències literàries requerien sacrificis, com els de Porcel en retratar el seu món mític d'Andratx. Intenta reviure l'Andratx de la seva joventut, el seu primer amor amb l'Amàlia, qui al cap de vint-i-cinc anys torna a aparèixer en la seva ment com una persona decadent i posa en evidència la crueltat del pas del temps.

Pel que fa a la meua traducció de *Cavalls cap a la fosca*, els meus col·legues m'han preguntat per què em vaig basar en les dues versions originals, la catalana i l'espanyola. La resposta més simple és

que volia fer-ho bé, fer una traducció de la qual pogués estar orgullós, sense haver de renunciar a res. La resposta més complexa és que sentia una curiositat irreprimible d'entendre l'escriptor com a traductor. Segons Carme Riera, traduir l'obra d'un mateix és més difícil que escriure-la.

En escriure aquestes pàgines, m'adono que la meva etapa com a traductor de l'obra d'altres ja ha quedat enrere. Deixo aquesta tasca a una generació més jove per centrar tota la meva creativitat a escriure una novel·la en espanyol; quan hagi superat aquesta prova de foc, em dedicaré a acabar una novel·la en anglès, la meva llengua materna. Per concloure el text amb un toc de picardia, diré que els traductors són eines anònimes de les editorials, mentre que els autors creatius són esclaus dels seus egos. Potser la millor manera d'assolir satisfacció i plaer intel·lectual durant el breu període de temps que habitem aquest planeta és seguir el consell de Jorge Luis Borges: llegir el que els altres ja han escrit tan bé i gaudir-ne.

Traduït per Maria Riera